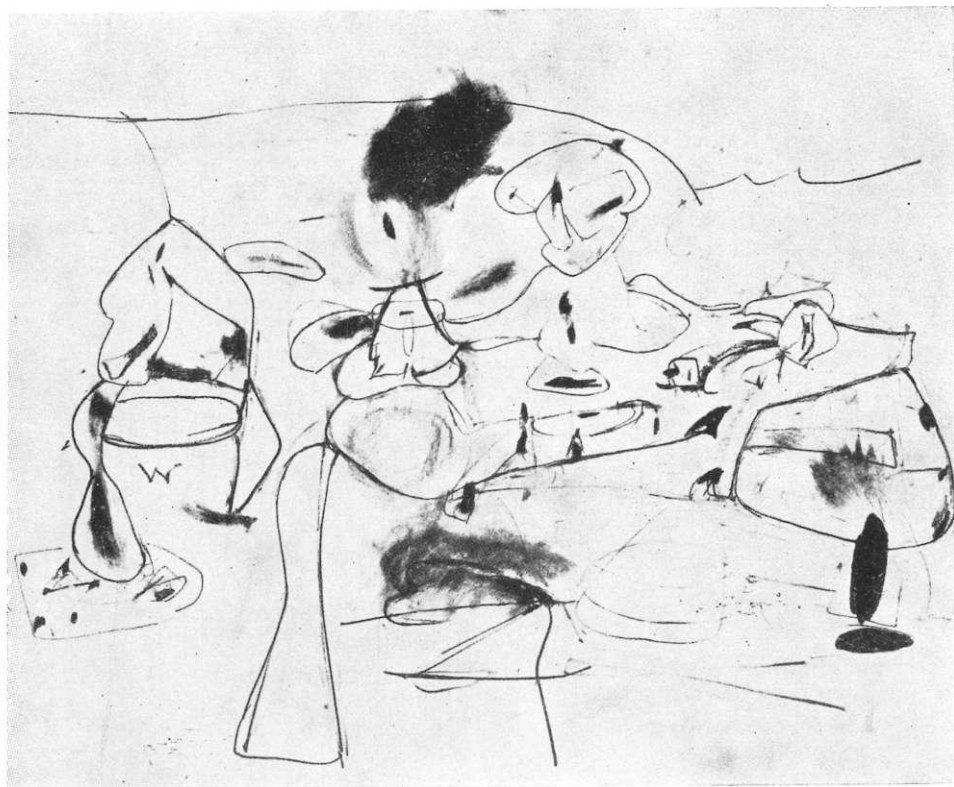


arshile gorky

galerija suvremene umjetnosti,
zagreb, 21. 6 — 10. 7. 1966.

zdenko rus

a. gorky: crtež bez naslova, 1945.



Dolazak vodećih nadrealista u Ameriku pokazao se u neku ruku presudnim za razvoj američke umjetnosti. Međutim, ni prisustvo Bretonovo nije moglo skrenuti mlado američko slikarstvo bez tradicije u vode primitivnog nadrealizma tipa Dalija, Ernsta, Magritta, Delvauxa. Presudni utjecaj izvršili su zapravo nedogmatski nadrealisti kao što su Masson, Miró, a također, posredno, Picasso u sklopu svoje nadrealističke faze. Ono što je jedino preuzeto od nadrealizma, to je bio automatizam i spoznaja o novoj realnosti. Inače ovu pojavu oživljavanja nadrealističkih konzekvencija treba promatrati u

okviru općenite reaktualizacije prepoznatljivih elemenata u apstrakciji toga vremena. Tako se jedino i može shvatiti razvoj jednog neonadrealizma koji je najprije definiran u djelima Matte i Gorkyja, a zatim i Sabyja, Sutherlanda, A. Fernandez, Peverellija, Bettencourta i Dade. Od Gorkyja i Matte preuzet će nosioci action paintiga ono bitno za ovo slikarstvo: dinamizam. Ono što treba u ovom slučaju podvući jest činjenica da je Gorkyjevo slikarstvo važna karika u razvoju suvremenog američkog slikarstva, koje danas, uzgred budi rečeno, nije samo američko.

Gorky je tip umjetnika koji svoja najveća djela daje tek na kraju; ili bolje rečeno, onaj kome umjetnost prolazi svoj spori rast da bi se zatim, na kraju, ispoljila možda dublje, sudbonosnije. Iako se mogu pretpostaviti stanovita lutanja u Gorkyjevu opusu — prije nego što je postigao onaj svoj karakteristični stil — ta lutanja, čak i u svojim najdisparatnijim konkretizacijama, imaju skrivenu, unutar-nju jezgru koja je konstantna i koja izvire iz ličnosti umjetnika. Prepoznavamo je u kakvoj karakterističnoj liniji, u kakvu osebnom obliku, u kompoziciji, u atmosferi; tamo gdje prepoznavamo utjecaj Picassa, ili još ranije Ingres, zatim Légera, Héliosa; kasnije Miróa, Massona i Matte (kao što je kod Matte jednako prisutan utjecaj Gorkyja). Ili pak u njihovoj svojevrsnom ukrštanju da bi se konačno ispoljila u svojoj punoj čistoći.

Pedeset i pet crteža od kojih je bila sastavljena ova izložba predstavljaju mali presjek kroz razvoj i stvaralaštvo Gorkyja. Ako se odmah prebacimo na crteže koji datiraju iz vremena posljednjih triju godina, naći ćemo se pred autentičnom umjetnošću koja u sebi istovremeno nosi neobičnu snagu i ljepotu. To je umjetnost koja nije više asocijativna. Tačnije, izvjesne asocijacije postoje, ali su one potpuno nedefinirane. Nalazimo se u pokretljivu svijetu, gdje sve stvari — koje to više nisu i koje još to nisu — posjeduju neko unutarnje oko koje gleda — dodirrom. Čini se Gorky na isti način stvara: on ne gleda, u smislu umne artiku-